

УДК 179.7(= 411.16):476) «1941 /1944»

Г. Р. Вінниця

**СТАН САНІТАРІЇ І МЕДИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ В МІСЦЯХ ІЗОЛЯЦІЇ
ЄВРЕЙСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ СХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ БІЛОРУСІ В ПЕРІОД ОКУПАЦІЇ В
1941 – 1944 РОКАХ**

Дана робота присвячена дослідженню проблем стану санітарії і медичного обслуговування в гетто східної частини БРСР в період окупації в 1941 – 1944 роках. В ній також аналізується нацистська політика по відношенню до єврейського населення.

Ключові слова: Холокост, східні області Білорусі, зони окупації, гетто, єврейське населення.

Данная работа посвящена исследованию проблем состояния санитарии и медицинского обслуживания в гетто восточной части БССР во время оккупации в 1941 – 1944 годах. В ней также анализируется нацистская политика в отношении еврейского населения.

Ключевые слова: Холокост, восточные области Белоруссии, зоны оккупации, гетто, еврейское население.

This paper deals with the problems of the state of sanitation and medical care in the ghettos of the eastern part of the BSSR during the occupation period from 1941 to 1944. It also examines the Nazi policy towards the Jewish population.

Key words: Holocaust, the eastern region of Belarus, the zones of occupation, ghetto, the Jewish population.

Постановка¹⁵ проблеми. У відображенні теми Холокоста в історіографії недостатньо уваги приділялось специфіці окупації окремих територій, повсякденного життя населення. Питання стану санітарії і медичного обслуговування в гетто більш повно висвітлено в західній частині БРСР [1]. Актуальним залишається більш глибоке вивчення проблеми в східних областях Білорусі.

Аналіз актуальних досліджень. Розробкою проблематики займалися С. Шварц (США), Х. Герлах (ФРН), І. Арад, Л. Смиловицький (Ізраїль), І.А. Альтман (Росія) і Е.Г. Іюффе (Білорусь) [2]. Проте події на території Східної Білорусі в їх працях відображені фрагментарно. Дії окупаційного в місцях ізоляції єврейського населення східної частини БРСР не виділялись в окрему проблему.

Мета роботи – проаналізувати стан санітарії і медичного обслуговування в місцях ізоляції єврейського населення на окупованій території Східної Білорусі. Пропонований матеріал є першим досвідом дослідження теми на розглядуваній території.

Викладення основного матеріалу. Згідно встановленим даним, в двох зонах окупації (тилова частина групи армій «Центр» і рейхскомісаріат «Україна») в Східній Білорусі, було повністю відсутнє санітарно-медичне обслуговування. Надання медичної допомоги євреям тут не тільки заборонялось нацистами, але й каралось у випадку порушення, смертю.

Контроль над санітарією в гетто і надання медичної допомоги на землях, які входили в склад рейхскомісаріату «Остланд», притаманні тільки незначній частині місць ізоляції. Це відноситься до гетто Мінська, Слуцька і частини Борисова, Копиля. Окупаційна влада генерального округу «Білорусь» дозволяли подібне лише для гетто, які були потенціалом робочої сили.

Нацисти, боячись розповсюдження епідемії, влітку 1941 року запланували в Мінському гетто відкриття двох лікарень (№ 11 і № 12). Тут вдалось також організувати роботу двох аптек. Лікарєві Фрайденгу (ім'я не встановлене) 1 серпня 1941 року воєнним лікарем польової комендатури № 184 доручалось обладнати ізольоване відділення для інфекційно хворих. В якості доповнення до нього слід було організувати баню для євреїв [3. л.3]. На лікаря Фрайдінга була покладена «відповідальність за предписані повідомлення про інфекційні захворювання в гетто, які повинні негайно направляти професору Линовському». Проте наявність інфекційного відділення в Мінському гетто і старання медич-

ного персоналу не змогли передбачити епідемії. Через жахливі умови життя в'язнів у гетто розповсюдився тиф.

Дещо подібне амбулаторії існувало в Слуцькому гетто, де лікарю-єврею нацисти дозволили надавати медичну допомогу [4. л.11]. Він склав картотеку хворих. Нацисти використовували їх для знищення людей, вважаючи хворих в'язнів абсолютно не потрібними.

Окупанти, боячись розповсюдження епідемії в гетто Борисова, вимагали від юденрата дотримання санітарної гігієни.

Проте в більшості гетто, за причиною відсутності можливості стежити за гігієною, справжнім лихом для євреїв стали дрібні ектопаразити – воші, які були переносниками таких небезпечних захворювань, як висипний і поворотний тиф.

Для єврейського населення Східної Білорусі, яке опинилося в умовах антисанітарії і великої скупченості в гетто, нестачі, а в більшості випадків повної відсутності ліків, нехватки продовольства і палива для опалення приміщення, представлялось досить важливим застереження епідемії. Розповсюдження епідемії тягнуло за собою повну або часткову ліквідацію гетто. «У зв'язку з великою небезпекою епідемії почалась ліквідація євреїв у Вітебським гетто. Було ліквідовано 3000 євреїв...» [5, л.14]. Після виявлення в Яновичах епідемії корости нацисти винищили всіх 1025 євреїв які знаходилися в цьому населеному пункті [6, с. 102].

Відсутність медичного обслуговування і контролю над санітарними умовами в гетто Буда – Кошелево, Вітебська, Орши, Ліозно призвело до розповсюдження епідемії тифу [7, л.8,3,49,11]. Першими помирали старі і діти, найменш підготовлені до життя в таких умовах. В гетто містечка Россони нацисти не дозволяли навіть захоронити тіла померлих, які знаходились в місцях, де жили люди. Аналогічна ситуація склалась і в місцях ізоляції євреїв Жлобина, де «біля гетто стояло сморідне важке повітря» [8, л. 27]. Висока смертність була в гетто Вітебська. У вересні 1941 року щодня від голоду, холоду і хвороб тут помирало від 50 до 70 осіб [9, л.127]. З серпня по листопад 1941 року, з цієї причини, у Вітебську померло близько 4000 євреїв. Реальну можливість боротися за життя ув'язнених мали не багато гетто.

Для робочого в гетто навіть часткова втрата працездатності на нетривалий термін мали наслідки. Його лишали на час хвороби мізерного пайка. В цьому випадку люди фактично були приречені на голодну смерть.

На окупованих землях східних областей Білорусі гостро відчувалась нестача місцевого

медичного персоналу. Частина медичних працівників призвали до лав Червоної Армії або евакуювали. Лікарі-євреї, які не покинули місце проживання з різних причин, склали від 30 до 75% кваліфікованого медичного персоналу і фармацевтів на окупованих землях Східної Білорусі. Проте, починаючи з осені 1941 року, була введена заборона на їх професійну діяльність по обслуговуванню неєврейського населення.

В деяких містах саме лікарі стали одними з перших жертв масових розстрілів. Невдовзі окупанти вимушені були переглянути своє ставлення до цієї категорії працівників, враховуючи їх вагомість для потреб окупаційного режиму. В Хойниках (імперський комісаріат «Україна») наприклад, лікарів євреїв не розстрілювали. Гітлерівці притягли їх до професійної діяльності [10, с.182].

Відмітимо, що народжувати єврейським жінкам заборонялося на основі расистської теорії, яка здійснювалася нацистами. У випадку порушення подібного розпорядження новонароджену дитини і її матір, а також всіх членів їх сім'ї очікував розстріл. В подальшому, згідно введеного окупантами принципу колективної відповідальності, за це карались смертю єврейська рада разом з усіма ув'язненими гетто.

Неможливість дотримуватись елементарних правил особистої гігієни обумовлювалось практично повною відсутністю водопроводу і каналізації в гетто. Виснажлива фізична праця створювала безпосередню загрозу здоров'ю і життю мешканців гетто. В перші місяці окупації, особливо в зимовий час, смертність ув'язнених була дуже високою.

Винятком, для земель, включених до складу тилу групи армій «Центр», є наявність до квітня 1942 року дитячого будинку в селі Кринка Осіпчевського району в приміщенні колишнього санаторію. Тут під опікою лікаря-рентгенолога, професора М. І. Рохліної, медсестер Т. Дрон і Марії (прізвище невідоме) знаходилося 86 дітей [11]. В квітні 1942 року 86 дітей разом з лікарем і медсестрами були розстріляні.

Таким чином обстановка в місцях ізоляції на території Східної Білорусі складалась досить скрутна.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В більшості місць ізоляції єврейського населення Східної Білорусі було відсутнє санітарно-медичне обслуговування, що свідчить, в першу чергу про прагнення нацистів винищити людей будь-яким способом, навіть не застосовуючи вогнепальної зброї.

В якості засобів винищення використовувались холод, голод і хвороби. Розповсюдження

епідемій служило для окупантів прикриттям для швидшого винищення євреїв.

В населених пунктах Східної Білорусі (за винятком Мінська і Слуцька), не залежно від зони окупації, медична допомога не тільки була відсутньою, але і категорично заборонялась.

Тема не вивчена досконально. Продовжують існувати питання, відповіді на які не знайдені до теперішнього часу. Дослідження проблематики потрібно продовжувати з метою більш повного висвітлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Розенблат Е.С. Нацистская политика геноцида в отношении еврейского населения на территории западных областей Беларуси (1941-1944 гг.): дис. ... канд. ист. наук / Е. С. Розенблат. – Минск, 2000.- 177 л.
2. Шварц Соломон. Евреи в Советском Союзе с начала Второй мировой войны (1939-1965) / Соломон Шварц.- Нью-Йорк: Изд. Американ. еврейск. раб. комитета, 1966.- 430 с.; Gerlach, Christian. Kalkulierte morde. Die deutsche Wirtschafts und Vernichtungspolitik in Weißrussland 1941 bis 1944 / Christian Gerlach. – Hamburg: Hamburger Edition, 1999. – 1231 s.; Арад, Ицхак. Катастрофа евреев на оккупированных территориях Советского Союза (1941-1945) / Ицхак Арад.- Днепропетровск: Центр «Ткума». Москва. Центр «Холокост», 2007 - 816 с.; Смиловицкий, Леонид. Катастрофа евреев в Белоруссии 1941-1944 / Леонид Смиловицкий. - Тель-Авив: Библиотека Матвея Черного, 2000.- 416 с.; Альтман, И. Жертвы ненависти. Холокост в СССР, 1941-1945 гг. / И.Альтман. - М.:Фонд «Ковчег», 2002.- 544 с.; Иоффе, Эмануил. Белорусские евреи: трагедия и героизм. 1941-1945 / Эмануил Иоффе.- Смоленск: Прамптан, 2003.- 428 с.
3. Распоряжение капитана медслужбы полевой комендатуры № 184 г. Минска об оборудовании госпиталя в гетто. 1 августа 1941 г. // НАРБ. - Ф.408.- Оп.1.- Д.2.
4. Свидетельство Яброва И.И. // Архив Национального института Яд Вашем. – Ф. 03. – Д. 6914.
5. Донесение начальника полиции безопасности и СД о действиях айнзатцгрупп на оккупированных территориях СССР. 1 – 31. 10. 1941 // НАРБ. - Ф.4683.- Оп.3.- Д.945.
6. Из оперативной сводки о действиях айнзатцгрупп на оккупированных территориях СССР за период с 15 по 30 сентября 1941 года // Уничтожение евреев СССР в годы немецкой оккупации (1941-1944)/ ред.

- Ицхак Арад.- Иерусалим: Яд Ва-Шем,1992.- 424с.
7. Акт о зверствах немецко-фашистских оккупантов на территории Будо-Кошелевского района от 27 ноября 1944 года // Государственный архив Гомельской области. – Ф.1345. – Оп.1. – Д. 7.; Акт № 9. По установлению и расследованию злодеяний немецко-фашистских захватчиков и их сообщников на территории Железнодорожного района города Витебска БССР. ГАРФ.- Ф.7021.-Оп.84.-Д. 3; Акт о зверствах и разрушениях, учиненных немецко-фашистскими захватчиками в городе Орша Витебской области от 30 июня 1944 года // НАРБ.- Ф.845. Оп.1.- Д.7; Акт Лиозненской районной Чрезвычайной Государственной комиссии по расследованию и уточнению злодеяний немецко – фашистских захватчиков от 24 марта 1945 года // ГАРФ. – Ф. 7021. – Оп. 84. – Д. 8.
 8. Акт ЧГК по расследованию и вскрытию могил массового расстрела немецко-фашистскими извергами мирных советских граждан еврейской национальности в г. Жлобине от 19 ноября 1944 года // ГАРФ.- Ф.7021.-Оп.85.-Д.413.
 9. Показание о зверствах немецких оккупантов, причиненных на территории гор. Витебска в период его оккупации. Материалы ЧГК по расследованию злодеяний немецко-фашистских захватчиков над советскими гражданами и военнопленными в гор. Витебске // ГАРФ.- Ф.7021.-Оп.84.-Д.3.
 10. Гехтман Вера. Долина исчезнувших общин. (Тайна Полесской глухомани) / Вера Гехтман. – Хайфа: Пеледфус Хайфа Ltd, 2004.- 236 с.
 11. Из письма Барониной Т.С. – сотрудника районного историко–краеведческого музея города Осиповичи Могилевской области.